

Literatura: l'opció voluntària, però exigent

[...] volia
aprendre filosofia,
com els poderosos fan:
en dos mots i amb cap turment
Salvador Espriu

Corria no fa gaire l'anècdota de tot un premi Nobel de literatura ponderant enmig d'un grup de joves les gràcies i meravelles de l'activitat per la qual havia rebut tan alta distinció; i ho emfasitzava tot advertint-los de tot allò que es perdien si no es lliuraven a les delícies de la lectura. Fins que un dels ganàpies allixonats va etzibar-li que ell feia submarinisme i que poc podia imaginar-se l'il·lustre literat el plaer i les expectatives que se li barraven pel fet de no practicar-lo ell també...

Deixem ara de banda la constatació que l'episodi susdit no és sinó una de tantes exemplificacions possibles de la relació sovint antitètica entre cultura i vida, figuració i realitat. Amb el benentès, segons postil·lava ja oportunament Joan Fuster, que si bé és cert que els llibres no supleixen la vida, aquesta no sempre aconsegueix tampoc de suplir aquells d'una manera plausible.

Fem tanmateix abstracció d'aquesta dinàmica d'eventual antagonisme. I assagem ara i aquí d'aventurar alguns dels arguments possiblement desplecats per José Saramago (que altre no era el Nobel al·ludit) en pro de la seva –de la nostra– causa: el de la literatura com a font de plaer, el de la seva dimensió eminentment lúdica, el del valor formatiu que se'n deriva, etc.

Arguments tots ells difícilment controvertibles, prou. Però que no resisteixen, des de la invocació preferentment hedonista en què recolzen, l'embat de l'objecció vivencial, ni que sigui, segons acabem de veure, en clau merament subaquàtica. I menys encara ho fan, aquests arguments, de sobreposar-se a les raons passionals de l'adrenalina, en una època en què, llunyans els temps de l'imposa(n)t prestigi de la

literatura com a espai simbòlic de discriminació classista i de cohesionament nacional, les belles lletres no constitueixen ja al capdavant sinó una de tantes ofertes més i, doncs, una de les moltes opcions possibles dins l'ampli espectre de l'*entertainment branch*.

Com llavors pledejar a favor de l'irreductible especificitat de la literatura? Doncs tot just confegint a propòsit seu no tan sols el discurs adés apuntat sobre el potencial de gratificació que només ella és capaç de transmetre, sinó també associant-la amb l'imperatiu d'exigència. De l'exigència de voler anar més enllà de la simple comprensió literal, mecànica, de les paraules. D'allò que aquestes solen, poden o volen dir habitualment. I d'anar més enllà també en la capacitat de generar *per se* allò que de costum deleguem de manera convencional en els usos simplement funcionals del llenguatge. Conscients que la literatura consisteix a dir més amb menys; d'on el repte intel·lectual que n'emana. I sabedors, en conseqüència, que la literatura, com la filosofia –segons va gosar afirmar qui per fer-ho va perdre unes oposicions a càtedra el gener de 1914–, no és pas cap dama que s'alliti amb el primer pervingut. Que no s'hi val, doncs, a voler-la posseir a còpia d'esgrimir quatre citacions tòpiques o d'haver-se empassat uns quants *best-sellers*. Ben altrament, doncs, del que s'han afigurat sempre els poderosos –segons ironitzava el poeta–, o del que pretenen avui dia els mandrosos.

Cosa que vol dir, tot en un plegat, que ensenyar literatura és exactament el contrari que apostar, sots pretext de felicitat, per la facilitat. Car és a l'escola on cal encarar el ciutadà i potencial lector del demà amb uns textos que, sense ser especialment complexos ni tampoc concebuts *ad usum delphini*, l'obliguin a un esforç analític i interpretatiu de molt superior al requerit per la literatura de pacotilla o de consum massiu. Ni tot ha de ser el *Nabí* o la *Primera història d'Esther*, ni cal tampoc que tot s'acabi en el *Mecanoscrit del segon origen* o en la vàcua emotivitat sonora dels versos d'autor novell personalment conegut de tot profe.

Aquestes obvietats, que en temps de desconcert educatiu com els actuals potser no ho són tant, convé tenir-les presents un cop més, sobretot ara que, després d'anys de restricció, es tornen a convocar places de docents –també de llengua i literatura– per a l'ensenyament públic a secundària.